

Szakmai szocializáció a felsőoktatásban

Szerkesztették:
Pusztai Gabriella és Ceglédi Tímea

Szakmai szocializáció a felsőoktatásban

A pedagógusképzés kihívásai a Kárpát-medencében

Szerkesztették: Pusztai Gabriella és Ceglédi Tímea

© Bacskai Katinka, Barabási Tünde, Bocsi Veronika, Ceglédi Tímea, Csánó Júlia, Csernoch Mária, Csokai Anita, Dusa Ágnes Réka, Engler Ágnes, Fejes József Balázs, Fenyő Imre, Fényes Hajnalka, Fónai Mihály, Gábrity Molnár Irén, Hegedűs Roland, Kelemen Valéria, Kerülő Judit, Kovács Klára, Malmos Edina, Márkus Zsuzsanna, Morvai Laura, Morvai Tünde, Nagy Zoltán, Orosz Ildikó, Oszvath Judit, Pletl Rita, Pusztai Gabriella, Revákné Markóczi Ibolya, Stark Gabriella Mária, Szűcs Norbert, Takács Zoltán, Vincze Tamás, authors, 2015

© Pusztai Gabriella, Ceglédi Tímea editors, 2015

Szakmai lektor: Veroszta Zsuzsanna

Angol nyelvi lektor: George Seel

Olvasószerkesztők: Balogh Gizella Ildikó, Csorba Gergő, Óváry Zoltán, Szabó Fruzsina

FELSŐOKTATÁS & TÁRSADALOM 2.

PARTIUM KÖNYVKIADÓ PERSONAL PROBLEMS SOLUTION ÚJ MANDÁTUM KÖNYVKIADÓ

Felelős kiadó: Zakota Zoltán és Németh Borbála

Felelős szerkesztő: Németh István Péter

Borító és könyvterv: Duma Attila

Készült a HTSART nyomdában

Felelős vezető: Halász Iván

ISBN 978-963-1233-98-8

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Készült a Szakmai szolgáltató és kutatást támogató regionális hálózatok a pedagógus-
képzésért az Észak-Alföldi régióban (SZAKTÁRNET) K5. alprogram keretében
(TÁMOP-4.1.2.B.2-13/1-2013-0009).

Bacskai Katinka, Barabási Tünde, Bocsi Veronika,
Ceglédi Tímea, Csánó Júlia, Csernoch Mária, Csokai Anita, Dusa Ágnes Réka,
Engler Ágnes, Fejes József Balázs, Fenyő Imre, Fényes Hajnalka, Fónai Mihály,
Gábrity Molnár Irén, Hegedűs Roland, Kelemen Valéria, Kerülő Judit,
Kovács Klára, Malmos Edina, Márkus Zsuzsanna, Morvai Laura,
Morvai Tünde, Nagy Zoltán, Orosz Ildikó, Ozsváth Judit, Pletl Rita,
Pusztai Gabriella, Revákné Markóczi Ibolya, Stark Gabriella Mária,
Szűcs Norbert, Takács Zoltán, Vincze Tamás

Sz Szakmai szocializáció a felsőoktatásban

A pedagógusképzés kihívásai a Kárpát-medencében

Szerkesztették:
Pusztai Gabriella és Ceglédi Tímea

FELSŐOKTATÁS & TÁRSADALOM

Sorozatszerkesztő: Puztai Gabriella, Németh István Péter

Szerkesztőbizottság:

Polónyi István,
Puztai Gabriella,
Veroszta Zsuzsanna,
Németh István Péter

©PARTIUM KÖNYVKIADÓ
©PERSONAL PROBLEMS SOLUTION
©ÚJ MANDÁTUM KÖNYVKIADÓ

©Puztai Gabriella, Ceglédi Tímea, editors

TARTALOM

PEDAGÓGUSHALLGATÓK KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBAN (Pusztai Gabriella & Ceglédi Tímea).....	7
A PEDAGÓGUSKÉPZÉS KIHÍVÁSAI A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN.....	13
MAGYAR NYELVŰ FELŐOKTATÁS ÉS TANÍTÓKÉPZÉS A VAJDASÁGBAN (Gábrity Molnár Irén & Takács Zoltán).....	13
KISEBBSÉGI TANULÁSI ÚTVONALAK A ROMÁNIAI MAGYAR NYELVŰ PEDAGÓGUS- KÉPZÉSBEN (Stark Gabriella Mária).....	29
AZ ANYANYELV, A TANNYELV ÉS AZ ÁLLAMNYELV KAPCSOLATRENDSZERE A ROMÁNIAI MAGYAR TANNYELVŰ SZAKKÉPZÉSBEN (Pletl Rita).....	41
MAGYAR NYELVŰ PEDAGÓGUSKÉPZÉS KÁRPÁTALJÁN (Orosz Ildikó).....	52
FEJLŐDÉS ÉS VERSENY. MAGYAR NYELVŰ PEDAGÓGUSKÉPZÉS SZLOVÁKIÁBAN (Bacscai Katinka & Morvai Tünde & Csánó Júlia).....	65
PEDAGÓGUSHALLGATÓK A KISEBBSÉGI ÉS TÖBBSÉGI FELŐOKTATÁSBAN (Márkus Zsuzsanna).....	75
A TANÁRKÉPZÉS ELSŐ GYAKORLATI MŰHELYE A DEBRECENI EGYETEMEN. TANÁRJELÖLTEK A DEBRECENI GYAKORLÓGIMNÁZIUMBAN 1936-1949. (Fenyő Imre).....	92
ERDÉLYI MAGYAR KATOLIKUS PEDAGÓGUSJELÖLTEK ÉLETE A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT A KOLOZSVÁRI MAJLÁTH-KÖRBEN (Ozsváth Judit).....	108
KIK LESZNEK A JÖVŐ PEDAGÓGUSAI?.....	116
FELŐOKTATÁS ÉS TÁRSADALMI EGYENLŐTLENSÉGEK: REZILIENS PEDAGÓ- GUSJELÖLTEK (Ceglédi Tímea).....	116
KÖZÉPISKOLAI HOZZÁJÁRULÁS A HIVATÁS FORMÁLÓDÁSÁHOZ. PEDAGÓGUS- HALLGATÓK ÉS TÁRSAIK ÖSSZEHAONLÍTÁSA A KIBOCSÁTÓ KÖZÉPISKOLA FENNTARTÓJA SZERINT (Pusztai Gabriella).....	136
TANULMÁNYI MOBILITÁS ÉS FELŐOKTATÁSI VONZÁSKÖRZET A KELET- MAGYARORSZÁGI PEDAGÓGUSKÉPZÉSBEN (Hegedűs Roland).....	155
AKIK PEDAGÓGUSOK SZERETNÉNEK LENNI: PEDAGÓGUSJELÖLTEK DE- MOGRÁFIAI JELLEMZŐI (Kerülő Judit).....	176
PEDAGÓGUSJELÖLTEK SZABADIDŐ-ELTÖLTÉSI SZOKÁSAI ÉS EGÉSZSÉGI ÁLLAPOTA (Kovács Klára).....	189

PEDAGÓGUSJELÖLTEK ÖNKÉNTES MUNKÁJÁNAK JELLEMZŐI (Fényes Hajnalka).....	199
HALLGATÓI ELKÖTELEZŐDÉSEK HATÁSA A SZAKMAI ÉLETPÁLYÁRA (Engler Ágnes).....	210
PEDAGÓGUSHALLGATÓK NEMZETKÖZI MOBILITÁSI TERVEI (Dusa Ágnes Réka).....	224
FELKÉSZÜLÉS A PROFESSZIÓRA.....	242
PEDAGÓGUS- ÉS JOGHALLGATÓK PÁLYAKÉPE A DEBRECENI EGYETEMEN ÉS A PARTIUMBAN. AZONOSSÁGOK ÉS KÜLÖNBSEGEK (Fónai Mihály).....	242
„JÓ SZÓVAL OKTASD, JÁTSZANI IS ENGEDD” PEDAGÓGUSJELÖLTEK GYERMEK- NEVELÉSI ÉRTÉKEI (Bocsi Veronika & Morvai Laura & Csokai Anita).....	253
A PEDAGÓGUSKÉPZÉS ÉS A HÁTRÁNYKOMPENZÁLÁS ÖSSZEKAPCSOLÁSA: A MOTIVÁCIÓ HALLGATÓI MENTORPROGRAM (Fejes József Balázs & Szűcs Norbert & Kelemen Valéria).....	269
AZ EGYETEMI KÉPZÉSBE BELÉPŐ BIOLÓGIA BSC HALLGATÓK TUDÁSSZER- KEZETE ÉS ANNAK MÓDSZERTANI HÁTTERE (Revákné Markóczi Ibolya & Malmos Edina).....	276
PEDAGÓGUSJELÖLTEK TANULÁSI JELLEMZŐI ÉS A TANÍTÁS PERSPEKTÍVÁJA (Barabási Tünde).....	288
TANÁRJELÖLTEK DIGITÁLIS KOMPETENCIÁJA (Csernoch Mária).....	301
ANYANYELVI ATTITÚDOK A FELSŐOKTATÁSBAN (BESZÉLHET-E EGY TANÁR NYELVJÁRÁSBAN?) (Nagy Zoltán).....	309
SZAKNYELVTUDÁSBÓL ELÉGTELEN? KÍSÉRLET PEDAGÓGUSHALLGATÓK SZAKNYELVHASZNÁLATÁNAK FELTÉRKÉPEZÉSÉRE (Vincze Tamás).....	316
ABSTRACTS.....	330
SZERZŐI INFORMÁCIÓK.....	340

MAGYAR NYELVŰ PEDAGÓGUSKÉPZÉS KÁRPÁTALJÁN

Orosz Ildikó

ABSZTRAKT

A tanulmány a kárpátaljai őshonos magyar kisebbség iskoláztatásának és felsőoktatásba való bejutásának esélyeit, lehetőségeit és problémáit mutatja be az elmúlt években hozott oktatási törvények és módosítások ismertetésével, reflektálva az ukrán felsőoktatás egyes anomáliáira. A tanulmány fókuszába elsősorban a kárpátaljai magyar pedagógusképzés rendszerét helyeztük, ám ez belesimul az ukrán felsőoktatás általános rendszerébe, melynek bemutatása nélkülözhetetlen a kárpátaljai magyar diákok felsőoktatásba való bejutási esélyeinek és problémáinak megértéséhez. Az összegzésben megfogalmaztuk azokat a javaslatokat, melyek hozzájárulhatnak a kárpátaljai magyarság esélyegyenlőtlenségeinek csökkentéséhez a felsőoktatásba való bejutás terén.

BEVEZETÉS

Egy kisebbségi nemzetiség fennmaradásának esélyei, kultúrájának, nemzeti hagyományai átörökítésének és továbbélésének lehetőségei óriási mértékben függenek a nemzetiségi oktatás lététől és hatékony működésétől. Az iskola mint másodlagos szocializációs közeg intézményes keretet biztosít az őshonos kisebbségi közösségek anyanyelvének ápolására, fejlődésére, a nemzeti kincsek (népdalok, művészeti alkotások, irodalom, történelem stb.) megismerésére, olyan közösségi élmények átélésére, ahol a fiatalok nemcsak megismerik nemzetük kultúráját, hanem hozzá is járulhatnak annak fejlődéséhez. Ha egy ilyen, azonos gyökerekkel, nemzeti értékekkel bíró támogató közösségben fejlődik a gyermekek nemzeti identitása, akkor könnyebben találhatják meg a helyüket abban a régióban, országban, társadalomban, amelyben élnek, s megragadhatják azokat a kapaszkodókat, amelyek segítenek eligazodni az európai vagy éppen a globális kultúrában. Ehhez arra van szükség, hogy az iskolákban olyan pedagógusok dolgozzanak, akik nemcsak saját tárgyuk és a tanári/tanítói hivatás mellett elkötelezettek, hanem amellet is, hogy a kisebbségben élő gyermekekben igény merüljön fel a nemzeti értékek elsajátítása és megőrzésének fontossága iránt. Emellett azonban még egy sajátosságát is ki kell emelnünk a nemzeti kisebbségi létnek: mivel a többségi társadalom sok esetben eltérő nyelvvél, kultúrával, olykor vallási hagyományokkal bír, ezért az együtt élő nemzeti közösségeknek meg kell tanulni megismerni és tisztelni egymás nyelvét, kultúráját, vallását, annak érdekében, hogy békésen tudjanak egymás mellett élni. Egy ilyen multikulturális közegben óriási felelősség hárul a pedagógusokra is: az ő feladatuk, hogy toleranciára, empátiára és kölcsönös tiszteletről neveljék diákjaikat. Ehhez azonban az oktatáspolitikai aktorainak is megfelelő közeget kell biztosítani az interkulturális neveléshez: törvények és rendelkezések révén deklarálni kell a kisebbségek jogait, s biztosítani kell az anyanyelvi oktatást ennek minden szintjén, illetve meg kell teremteni az esélyegyenlőséget a nyelvi, szociális és egyéb hátrányok kompen-

zálásaként (Kovács, 2013; Cserniczkó et al., 2012; Diószegi, 2014; Fedinec, 1996; Orosz, 2005; 2006; 2007; Soós, 1993).

A FELSŐOKTATÁS STRUKTÚRÁJA UKRAJNÁBAN. PEDAGÓGUSKÉPZÉS KÁRPÁTALJÁN

Ukrajnában a kötelező általános iskolai képzés kilenc évfolyamú. Az általános iskola intézményen belüli záróvizsgákkal ér véget, mely alapján megkapják az első kimeneti bizonyítványukat a diákok. A végzősök felvételi nélkül folytathatják tanulmányaikat a középiskolákban és a szakmunkásképzőkben, felvételizhetnek a főleg reáلتagozatos tehetséggondozó intézményekbe, amit líceumoknak hívnak, a felsőfokú szakképzőkbe, amit „koledzsnek” neveznek. Érettségivel, azaz a 11. osztály után is tanulhatnak a szakközépiskolákban, szakképzőkben, ahol számukra a képzési idő rövidebb, mint az általános iskola után e rendszerbe továbbtanulók számára. Aki a középfokú oktatási rendszer részét képező szakközépiskolákban érettségizett, az érettségi mellé szakmát igazoló úgynevezett „kvalifikációs robitnyik” („szakképzett munkás”) oklevelet is kap, tanulmányait folytathatja a felsőfokú szakképzés második évfolyamán felvételi vizsga nélkül.

A felsőoktatás három szintű, eltérően a kontinentális rendszertől. Az első szint a felsőfokú szakképzés szintje, amely az általános kilenc évfolyamos iskolára épül és képzési ideje 3-4 év. A sikeres követelmény teljesítése esetén a diák érettségit és szakirányának megfelelő képesítő oklevelet szerezhet, mely által a 2014-ben elfogadott felsőoktatási törvény értelmében „molodszij BSc” („kis BSc”) fokozatot kap. Ez a diploma feljogosítja a tulajdonosát arra, hogy szakirányának megfelelően felvételi vizsga nélkül folytathassa tanulmányait a felsőoktatási rendszer második szintjének (a BSc szint) második évfolyamán. A felsőoktatás második szintje (a BSc szint) érettségire épülő 4 éves (8 féléves) képzést jelent Ukrajnában. A BSc-t követő harmadik szint a két éves Magiszteri képzés (4 féléves), ami Nyugat-Európában Master képzésnek felel meg. Ennek két kimenete lehetséges az intézménynek akkreditációjának függvényében: Specialist vagy Magisteri (SSc, MSc) végzettség. A Magiszteri képzést követi az aspirantúra, ami a PhD-képzésnek felel meg. A felsőfokú szakképzés, azaz a „kis BSc” szint korábban Magyarországon is ismert technikus képzést jelent, ahol a szaktárgyak kreditértékeit viheti tovább magával a BSc szint képzésébe a diák, ez biztosítja az átjárhatóságot.

A tanítók és óvónők képzése, valamint a készségtárgyak oktatóinak (éneke-zene pedagógusok, rajz és kézimunka oktatók, tornatanárok) képzése már az általános iskolára épülő képzőkben történhet, ahol a végzettek úgynevezett „molodszij szpecialiszt” oklevelet kapnak és a BSc szintű képzés második évfolyamán folytathatják tanulmányaikat.

Kárpátalján a Munkácsi Egyetem Humán Pedagógiai Képzőjében van pedagógusképzés tanító, óvodapedagógia, ének-zene pedagógus szakokon, valamint a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Főiskola Felsőfokú Szakképzési Intézetében óvodapedagógia és szociálpedagógia szakon. BSc szinten három intézményben is van pedagógusképzés: Ungvári Nemzeti Egyetem, Munkácsi Egyetem, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola.

Az Ungvári Nemzeti Egyetemen minden szakon BSc, SSc (ez utóbbi 2016-tól megszűnik az új felsőoktatási törvény szerint), valamint MSc szinten kapnak pedagógusi diplomát: biológia, matematika, fizika, kémia, földrajz, történelem, angol, német, francia, ukrán, orosz, szlovák, cseh, román. Az egyetem a szakok keretszámaiból évente átad néhány helyet a magyar tannyelvű Humán- és Természettudományi Karnak, ahol magyar szakon

10, fizikán 6, matematikán 5, történelem szakon pedig 6 diák tanulhat államilag finanszírozott formában.

A Munkácsi Egyetemen BSc, SSc, MSc szinten van óvodapedagógusi, tanítói, énekzene pedagógusi képzés. Magyar tannyelvű programjuk egyik szinten sincs.

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán BSc szinten óvodapedagógiai, tanítói, angol, magyar, ukrán, történelem, földrajz, biológia, kémia és matematika szakon van pedagógusképzés. SSc szinten a történelem, a magyar, az ukrán, a biológia, a matematika és a tanítói szakoknak van akkreditációja, MSc szinten pedig a matematika van folyamatban.

A BOLOGNAI FOLYAMAT HATÁSA A KÁRPÁTALJAI MAGYAR FELSŐOKTATÁSRA, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A BEKERÜLÉS FELTÉTELEIRE ÉS A KISEBBSÉGEK ESÉLYEINEK VÁLTOZÁSAIRA

Ukrajna 2005-ös csatlakozása a bolognai folyamathoz felgyorsított számos oktatáspolitikai folyamatot (Kovács, 2013). Felszínre kerültek olyan rendszerszintű problémák és kérdések, amelyek megoldását már nem lehetett halogatni (pl. az oktatás minősége, a korrupció elhatalmasodása a felsőoktatásban, a felsőoktatás hatékonysága stb.). A változásokat meghirdető rendeletek, koncepciók sikere mindig attól függ, hogy milyen mértékben gondolják komolyan a változtatásokat az azt meghirdető, mennyire merik föl vállalni a helyenként komoly reformokat igénylő rendelkezések megvalósítását, a lényegi kérdések megoldását, milyen hatalmi erővel rendelkeznek ezek érvényesítéséhez. Amennyiben nem merik meglépni a meghirdetett reformokat, az egész megreked a deklarációk szintjén, és a reformok helyett pótcselekvésként kisebb intézkedéseket vezetnek be, melyek hatékonysága csekély. Ez történt a bolognai folyamat bevezetésével is Ukrajnában.

A felsőoktatásban elharapózott korrupció kiküszöbölése érdekében a bolognai folyamatra hivatkozva 2006-ban egységes felvételi rendszer meghonosítását határozták el, majd létrehozták az egységes független vizsgaközpontok hálózatát. A tervek szerint a független vizsgaközpontok felállítása lett volna hivatott biztosítani az esélyegyenlőséget a felsőoktatási felvételnél, azzal, hogy egységes megmérettetést és feltételt biztosít minden jelentkezőnek. Pozitív állami hozzáállás esetén valós esélyegyenlőséget is biztosíthatott volna a kisebbségek számára, amennyiben meghagyják a felvételi rend korábbi rendszerét, ahol a diákok felvételikor azon a nyelven és abból a nyelvből vizsgáztak, amely nyelven tanultak a középiskolákban, így a magyar tannyelvű iskolák végzősei magyarul és magyarból, az oroszok oroszul és oroszból, a románok románból és románul stb. A bevezetett felvételi rendszer azonban a bolognai folyamatra hivatkozva látenszen a felsőoktatás ukránosítását célozta meg, és szűkítette a kisebbségek lehetőségét a felvételikor.

Sztaniszláv Nyikolájenko szocialista párti oktatási és tudományos miniszter 2007. július 13-án kelt, 607-es számú rendeletében kötelezővé tette minden felsőoktatási intézmény számára, hogy a 2008/2009-es tanévben a felvételt csak a független vizsgaközpontokban tett vizsgák eredményei alapján szervezhetik a felsőoktatási intézmények (2007/607-es számú rendelet). A rendelet szerint minden vizsgát csak ukrán nyelven tehetnek, még a nemzetiségi iskolák végzősei is. Továbbá minden felsőoktatási intézmény bármely szakára – így például a magyar nyelv és irodalom szakra is – minden jelentkező köteles érettségit tenni ukrán nyelvből és irodalomból, míg a magyar nyelv és irodalom kikerült a felvételi vizsgatárgyak közül.

A következő választások után az őt követő új jobboldali oktatási miniszter, Ivan Varkarcuk az adott rendeletet részben módosította a 2007. december 25-én kelt, 1171-es számú rendeletében (2007/1171-es számú rendelet). Engedélyezte, hogy a nemzetiségi iskolák végzősei szaknyelvi szöszedetet használhassanak a vizsgákon. Az ukrainai kisebbségek által generált külföldi politikai nyomásra a miniszter 2008. január 24-én kelt 33-as számú rendeletében további módosításra kényszerült, és a 2008-2009-es években engedélyezték a nemzetiségi iskolák végzőseinek a szaktárgyakból a vizsgázást az oktatás nyelvén. Az egyenlő feltételek biztosítása jegyében azonban ukrán nyelvből és irodalomból az ukrán anyanyelvű és ukrán iskolában érettségizettek, ukrán filológiára felvételizők számára készített tesztek alapján mérték/mérik fel a bármely szakra jelentkezők államnyelvi ismeretét. Az érintettek, valamint a kisebbségi érdekvédelmi szervezetek számtalan esetben fordultak a hivatalokhoz, így az oktatási minisztériumhoz, az államelnökhöz, kisebbségi ombudsmanhoz, melyben kifejtették kifogásaikat a kisebbségekkel szembeni diszkriminációval kapcsolatban:

a) Miután minden szakra, szakirányra kötelező az egységes érettségi ukrán nyelvből és irodalomból, a kisebbségi nyelven tanuló diákok hátrányos helyzetbe kerülnek, mert számukra ugyanaz a követelmény, mint az ukrán iskolát végzett ukrán anyanyelvűek számára, holott számukra ez második nyelv. A kisebbségi iskolákban ráadásul nem olyan tanterv szerint és olyan óraszámban tanulták az ukránt, mint az anyanyelvű diákok, ami természetes. Az állam nem biztosította az államnyelv oktatásának tárgyi feltételeit, mert a rendszer bevezetéséig nem adtak ki iskolai ukrán-magyar, magyar-ukrán szótárt, a tantervek és tankönyvek nem veszik figyelembe a kisebbségi nyelvek sajátosságait, nem az ukrán, mint második nyelv elve szerint készültek. Az ukrán nyelv oktatásának személyi feltételei is hiányosak, mert nem képeztek szaktanárokat a nemzetiségi iskolák számára, így az iskolákban általában olyan pedagógusok tanították/tanítják az ukránt, akik valamilyen szinten beszélnek az ukrán nyelvet, jobb esetben orosz nyelv- és irodalom diplomával rendelkeznek. A képezett ukrán nyelv és irodalom szakos tanárokat pedig a felsőoktatási intézmények arra képezték, hogy ukrán anyanyelvűek számára közvetítsék a magas ukrán nyelvi és irodalmi kultúrát, így nagy részük nehezen boldogul a kisebbségi iskolákban előforduló szakmai kihívásokkal. Az ukrán nyelv és irodalom vizsgán olyan irodalmi kérdések is szerepeltek, melyekre a kisebbségeket alig, vagy egyáltalán nem készítették fel. A kisebbségi iskolákban a reform előtt néhány évvel vezették be az ukrán irodalom oktatását heti egy-két órában úgy, hogy még irodalmi szöveggyűjtemények sem álltak/állnak a tanulók rendelkezésére, a vizsgákon viszont irodalomból különböző témájú esszéket kértek számon rajtuk. A felvételi szabályzat szerint azok a diákok, akik a felvételi rendszerben nem érték el az ukrán nyelv és irodalomból a központilag rögzített minimum ponthatárt, nem nyújthatják/nyújthatják be felvételi kérelmüket a felsőoktatási intézményekbe. A 2008-as évben, a rendszer alkalmazásának első évében az ukrán vizsgát a magyar iskolában érettségizett felvételizők 40-43 százaléka teljesítette. Nem felvételizhettek, akik a szaktárgyakból jól teljesítettek, de nem érték el a meghatározott ponthatárt ukrán nyelvből és irodalomból. Azok, akik letették az ukrán emeltszintű érettségét, a felvételikor hátrányos helyzetbe kerültek az ukrán anyanyelvű és ukrán iskolát végzettekkel szemben, mert bármilyen jól teljesítettek a szaktárgyakból, összesített pontszámuk az ukrán vizsga miatt a többségnél nem érte el az államilag finanszírozott ponthatárt, így jobb esetben is csak a költségtérítéses képzésre nyerhettek felvételt.

b) Diszkriminatív jellegűnek tartották az érintettek, hogy a miniszter csak két évre engedélyezte a szaktárgyak fordítását az oktatás nyelvére. Ez egyértelműen a nemzetiségi oktatási rendszer leépülését célozta meg, arra ösztönözve a szülőket, hogy ne anyanyelvű iskolákba írassák gyermeküket. Továbbá az egész rendszer ellentmondott a hatályos törvényeknek, ugyanis a kisebbségeknek csorbult az a joga, amely biztosítja az esélyegyenlőséget a felsőoktatási felvétel esetén.

Az esélyegyenlőséget szorgalmazó levelekre az oktatási miniszter nem az esélyegyenlőséget garantáló lépéseket tett, hanem az ukrán nyelv oktatására szánt óraszámokat növelte, illetve kísérletet tett a szaktárgyak ukrán nyelvű oktatásának bevezetésére a 2008. május 26-án kelt, 461-es számú rendeletében (2008/461-es számú rendelet). Az ukrán nyelv oktatásának javítását megcélzó 2008–2011 közötti időszakra vonatkozó programot adott ki. A rendelet a kisebbségek számára egy átirányításos oktatási modellt írt elő. Első lépésben a tárgyak egy részét előbb két nyelven, majd ukránul tervezték oktatni. A cselekvési tervben heti 2 órával növelték a 10. és 11. osztályban az ukrán nyelv és irodalom oktatására szánt óraszámot, ami nem pótolja/pótolhatja az ukrán anyanyelvűekkel szembeni hátrányt, nem egyenlíti ki az esélyeket, ha a követelményt az anyanyelvű végzősökhöz igazítják. A tervezet szerint Ukrajna történetét a 10. osztályban a diákok által szabadon választható órák terhére ukrán nyelven is oktatták volna plusz órákban, míg a 11. osztályban, teljes mértékben ukránul. A középiskola utolsó évfolyamán, a 11. osztályban is áttértek volna a kétnyelvű oktatásra. A rendelet előrevetítette, hogy a következő tanévben már az érettségít sem engedélyezik anyanyelven semmilyen szaktárgyból. Az ütemterv szerint az alsó tagozatban, a 2–4. osztályokban is növelték volna az ukrán órák számát, ami lehet, hogy célszerű lett volna, de csak abban az esetben, ha megváltoztatják a nyelvoktatás tárgyi és személyi feltételeit, az ukrán nyelv oktatásának módszertanát, elfogadják, hogy az ukrán a nemzetiségi diákok számára nem anyanyelv, és ehhez igazítják a követelményrendszert is. A cselekvési terv szerint 2008. július 1-ig tervezték kidolgozni azt a módszertani utasítást, mely a kisebbségi oktatási intézményekben a következő tanévtől Ukrajna történetét, földrajzát, a testnevelést, a technikát, valamint a „Haza védelme” című tárgyakat ukrán nyelven tanítanák. Tervezték kétnyelvű szakszótárak kiadását, a csoportbontást ukrán nyelv és irodalom órákon, az ukrán tanárok nyelvpótlékának növelését, a szaktanárok átképzését, hogy ukrán nyelven tudjanak tanítani, valamint könyvtár- és tankönyvfejlesztést. A rendelet ugyan hivatkozott a hatályos törvényekre, így a nyelvtörvényre, az oktatási törvényre, a Regionális Nyelvek Európai Chartájára, a nemzeti kisebbségek védelmére vonatkozó egyezményekre, de szelektíven, sajátos interpellációban. A kisebbségi nyelvek fejlesztésére, megőrzésére, támogatására vonatkozólag egyetlen határozat vagy rendelet sem született ebben az időben.

A 2010-es választások után Dmitro Tabacsnik az oroszbarát Régiók Pártjának jelöltje lett az oktatási miniszter, aki módosított a rendeleten. A 2010/2011-es tanévben a felvételi rendjét az alábbiak szerint határozta meg:

- Az ukrán továbbra is kötelező volt. A követelményrendszer továbbra is az ukrán anyanyelvű, ukrán iskolát végzettek és ukrán nyelv és irodalom szakra felvételizők mércéjéhez igazodott minden szak esetében.
- Könnyítésként bevezette, hogy aki a szaktárgyból elért 170 pontot, az jelentkezhetett a felsőoktatásba akkor is, ha ukránból nem érte el az alsó, 124-es ponthatárt.
- A vizsgaközpontban tett tesztek eredményeit három évig felhasználhatták felvételizés-kor a felvételizők.

- A levelező tagozatra a felsőoktatási intézmények belső vizsgát is szervezhettek azok számára, akik 2007. előtt érettségiztek.
- Az orosz nyelvet beemelték a választható nyelvek körébe, a többi ukrainai kisebbség nyelvét nem.

A 2012-es évben kiadott Tabacsnik által irányított Minisztérium felvételi rendeletében az ukránt továbbra is meghagyta kötelező felvételi tárgyként minden szakra, de új elemeket építettek a rendszerbe:

- Az egyetemek három, a minisztérium által előírt tárgyból a független vizsgaközpontokban tett érettségi vizsgatárgyak eredményei alapján vehették fel a jelentkezőket (ukrán nyelv és irodalom, szakiránynak megfelelő tantárgy, a felvételiző által a minisztérium szerint meghatározott 2 tantárgyból választható egyik tárgy).
- Azok jelentkezhetnek felsőoktatási intézménybe, akik a kijelölt szaktárgyból a 200-ból elérték a 140 pontot, a többiből legalább a 124-et, illetve azok, akik a szaktárgyból elérték a 170 pontot, a másik két felvételi tárgy egyikéből 124-től kevesebb teljesítmény esetén is jelentkezhetnek felsőfokú oktatási intézménybe.
- A felvételi eredmények három évig voltak érvényesek.
- A nemzetiségi nyelvet oktató szakokra – így magyar szakra is – a felsőoktatási intézmények szervezhettek belső felvételi vizsgát harmadik vizsgatárgyként.
- A minisztérium által kötelezően kijelölt felvételi tárgyak a következő anomáliákat tartalmazták: tanítói szakra matematika volt a kötelező, ugyanaz a szint, mint a matematika tanári vagy mérnöki képzésre. Óvodapedagógiára a biológia, ugyanaz a szint, mint az orvosi vagy a biológia szakra. Ukránból az ukrán bölcsész szakra jelentkezők szintjén kérték számon a többi szakra felvételiző ismereteit.

A 2013-as események (a Majdan) után¹ Szergej Kvit lett a miniszter, az ország legtekintélyesebb magánegyetemének az alapítója és rektora, aki 2014-ben új felsőoktatási törvényt terjesztett a parlament elé, és rekord gyorsasággal elfogadtatta azt (Ukraina Felsőoktatási Törvénye, 2014). Az új felsőoktatási törvény szellemében újabb változtatásokat vezettek be a felvételi eljárásban a 2015-ös évtől kezdve:

- A független vizsgaközpontokban tett vizsgák eredménye ismét csak az adott évre lett érvényes.
- Ukrán nyelvből és irodalomból minden érettségiző a független vizsgaközpontokban köteles vizsgázni, és a vizsgán ukrán nyelvből elért eredménye kerül be az érettségi bizonyítványába.
- Ukránból és matematikából kétszintű érettségit vezettek be: alapszint, és emelt szint.
- Azok a diákok, akik ukrán nyelvből és irodalomból nem teljesítették az alapszintet, nem vehetnek részt a további felsőoktatási továbbtanuláshoz kötelező független vizsgaközpontokban szervezett vizsgákon.

Ezzel az eljárással központosították az érettségit, de szétválasztották a felvételit és az érettségit: míg az érettségibe a tesztek nyelvi kérdéseinek eredménye kerül, úgy a felvételinél az irodalmi kérdések eredménye is beszámít. Az érettségi bizonyítvány a továbbtanulás jogalapja. Ukrainai továbbtanulás esetén a jelentkezők az ukrán nyelv és irodalom tesztvizsgán elért alap, vagy emeltszintű tanúsítvány pontszámával vehetnek részt, amenny-

¹ 2013 decemberében Kijev belvárosában a Függetlenség téren (Majdan) több tucat áldozatot követelő tömeges demonstrációk kezdődtek az éppen hatalmon lévő ukrán elnök, Viktor Janukovics és kormánya ellen, mivel az elnök nem írta alá az EU társulási szerződést, illetve az elhatalmasodott korrupció, az ország rossz gazdasági helyzete, s az egyes társadalmi rétegek (főleg a gazdasági, s többnyire egyben politikai elit és a többi csoport) között kialakult és egyre jobban mélyülő társadalmi szakadék miatt.

nyiben megugrották a minimális ponthatárt, ami viszont csupán az adott évre érvényes. Az ukrán nyelv és irodalom külső független tesztelése két szinten történt: az érettségizők alap- és emeltszintű tesztek között választhattak bejelentkezéskor. A továbbtanulók esetében a felsőoktatási intézmények felvételi szabályzata határozza meg, hogy alap- vagy emeltszintű teszt szükséges az adott szakra, és ennek eredménye hányad részét képezi az elérhető maximális pontszámnak. A legtöbb ukrainai felsőoktatási intézmény az alapszint küszöbének számító 100 pontban határozta meg a jelentkezéshez szükséges minimális ponthatárt.

A tanév folyamán a független tesztek értékelése is változott. Az Európában használt értékelési rendszerek ötvözetét vették alapul és alsó ponthatárt (úgynevezett küszöböt) szabtak a felvételizők számára. Aki ezt eléri, az jelentkezhet felsőoktatásba. Az alapszint 58 feladatból állt, melyek teljesítéséért maximum 104 vizsgapontot kaphatott mindenki. Az emeltszint 74 feladatból állt, és maximum 136 vizsgapontot lehetett szerezni. A teszteken elért vizsgapontokat átvezették egy 100-tól 200 pontig terjedő skálára. A felvételizők ezzel az eredménnyel vehetnek részt a felsőoktatási intézmények felvételi eljárásában Ukrajnában.

A külső független tesztelést értékelő munkacsoport a vizsga után a kitöltött tesztek eredményei alapján állapította meg, hogy mi a minimális átmenő pontszám. 2015-ben ezt 22 vizsgapontban állapították meg ukrán nyelv és irodalomból. Ez azt jelenti, hogy 22 vizsgapont esetén kapta meg a felvételiző a felsőoktatási továbbtanuláshoz szükséges 100 pontot, minden további vizsgapont ezt a pontszámot növelte. Minden felvételiző kapott plusz 5 pontot, mert a bizottság szerint öt kérdésre, a 29-33 közötti feladatsorokra nem lehetett egyértelmű választ adni, így az alapszint eléréséhez elegendő volt 17 vizsgapontot teljesíteni.

Az idén az ukrán nyelv és irodalom független tesztelésen elért eredmények alapján a teszt nyelvtani részén elért vizsgapontok egyben az érettségi jegyet is jelentik ukrán nyelvből, amit konvertáltak 1-től 12-ig terjedő skálára. Az érettségi esetén nem határoztak meg átmenő ponthatárt. Az ukrán eredménye így az érettségi átlagpontszámára hat ki, aminek részarányát a felvételi összpontszámában a felsőoktatási intézmények határozzák meg. Például a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola felvételi bizottsága a következőképpen döntött a pontszámításról: a független vizsgaközpontban tett ukrán alapszinten elért eredmény az összpontszám 20 százalékát, a szaktárgyi vizsgaeredmény az 50 százalékát, az intézmény által kijelölt harmadik tárgy a 20 százalékát, az érettségi bizonyítvány átlaga pedig a 10 százalékát teszi ki.

Az ukrán nyelv és irodalom tesztvizsgán 2015-ben 275 ezer érettségiző vett részt. Eből mindössze 14 tanuló dolgozatára adtak maximális vizsgapontot. Ők az alapszintet választották. Az emelt szinten egyetlen diák sem ért el maximális tesztpontot. 142 diáknak megadták a 200 pontot. Ez annak köszönhető, hogy az alapszinten nemcsak a maximális 104 vizsgapontra adtak 200 pontot, hanem már 102-re is. Emelt szinten 136 volt a maximum vizsgapont száma, de 132-től már mindenki 200 pontot kapott. A 142 diák közül, aki 200 pontot kapott, 127 tanuló az alap, 15 pedig az emelt szintű feladatsort választotta. A 275 ezer résztvevőből 23125 diák nem érte el az alsó ponthatárt.

Több érettségiző szabálytalanságot követett el, így munkájukat nem értékelték. Az oktatási minisztérium azonban engedélyezte, hogy a kihágást elkövető diákok az iskoláikban külön vizsgát tegyenek ukrán nyelvből annak érdekében, hogy ők is kapjanak érettségit. Erre a vizsgára a felvételi eljárás után augusztusban kerülhet sor.

A felvételi alappontszámot elérték számát iskolánként a hivatalos honlapon június végéig kell közzétenni.

Az iskolák önkéntes adatszolgáltatása alapján a kárpátaljai magyar tehetséggondozó oktatási intézmények, líceumok és gimnáziumok 2015-ben az ukrán tudók arányát (olyan szinten, hogy tanulmányaikat folytathatják a felsőoktatásban) hetven, míg a többi középiskolák harminc százalékra becsülték. A magyar iskolák 904 végzőse közül összesen 342 végzős jelentkezhet Ukrajnában felsőoktatási intézménybe, amennyiben leteszik a szakirányi vizsgákat a központi rendszerben, és elérik az alsó ponthatárt.

A felvételi vizsgatárgyak szempontjából is központosított a felvételi rendszer. A minisztérium határozza meg, hogy a kötelező ukrán mellett szakonként melyik a fő tárgy és a kötelező harmadik tárgy esetében melyik tárgyak közül választhat az intézmény. Amennyiben a felvételiző ukrán nyelvből és irodalomból nem érte el a küszöböt a független vizsgaközpontban, bármely szakon is szeretett volna továbbtanulni, nem nyújthatja be jelentkezését. 2015-től már a következő szakjának megfelelő versenyvizsgán sem vehet részt. Ukránból a követelmény mindenki számára egységes, ugyanazt a tesztet kéri számon, amit az ukrán anyanyelvű, ukrán iskolában érettségizett és ukrán szakra felvételizőtől. Tehát a központosított felvételi szelekció elsődleges szempontja az ukrán ismerete, majd ezt követheti a szaktárgyi ismeret. A felsőoktatási intézmények nem vizsgáztatnak, a független vizsgaközpont által kiállított tanúsítványok, úgynevezett „szertifikátok” alapján rangsorolják a jelentkezőket. A jelentkezők rangsora felvételi alatt és utána is nyilvános. A jelentkezők három intézménybe, azon belül öt szakra nyújthatják be felvételi kérelmüket, azaz a független vizsgaközpontban tett vizsgaeredményeik tanúsítványának másolatát. Az eredeti tanúsítványt a felvétel után abban az intézményben kell leadni, melyben tanulni szeretne, ez a felvételi eljárás követelménye. A minisztérium által működtetett honlapon bárki nyomom követheti, hogy intézményenként melyik szakon hányadik helyen áll a rangsorban. A beiratkozásra öt napot adnak. Miután a felvételt nyertek közül valaki beiratkozott valamelyik intézménybe és ezt az intézmény visszaigazolta, a központi rendszer a többiből törli a nevét, és a várakozó listán szereplő jelentkezők egy pozícióval feljebb kerülnek.

Az óvodapedagógiára az ukrán mellett a biológia a fő tárgy, ugyanaz a szint, mint az orvosira, az elemi iskolai tanítói szakra a matematika, ugyanaz a szint, mint a mérnökre vagy az elméleti matematikára. Magyar nyelv nem lehet felvételi tárgy a független vizsgaközpontokban, így még harmadik tárgyként sem iktathatja be azt egy-egy intézmény. Több éves küzdelem után sikerült elérni, hogy magyar szakra legalább belső vizsgát tehessenek a jelentkezők, mert a rendszer bevezetése utáni első években a felvételiztető intézménynek még arról sem volt információja, hogy a magyar szakra jelentkezők tudnak-e egyáltalán magyarul, mert az előírás szerint ukrán, idegen nyelv, és Ukrajna története tárgyakból kellett tanúsítványt benyújtaniuk a jelentkezőnek. A többi szakra ez nem vonatkozik. Így a kárpátaljai magyar óvodák és iskolák számára pedagógusokat képező, a magyar állam költségein működtetett II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tanárai az oktatás kezdetéig nem tudják, hogy a különböző szakokra felvételt nyert hallgatók tudnak-e, és milyen szinten magyarul, miután minden érvényes tanúsítvánnyal rendelkező jelentkezőt el kell fogadni (Orosz, 2006b).

SZAKINDÍTÁS

A szakindítás is merev rendszerben zajlik. A szakindításkor egy önértékelési dokumentumcsomagot kell előkészíteni és benyújtani a minisztériumba, melyben az szakindítás tárgyi, személyi és módszertani feltételeinek megfelelő állapotot kell igazolni. A feltételek szempontjából viszont számos előírás abszurdnak tűnhet európai szemmel. Például az intézményben minden hallgatóra biztosítani kell a 1,5-2 négyzetméter alapterületet, ami az oktatásra használható területet jelenti, továbbá annak meglétét alá kell támasztani tulajdonjogi okiratokkal a teljes létszámra vonatkozóan. Előírás, hogy hány hallgatóra hány számítógépet kell biztosítani, és számítógépenként 6 négyzetméter alapterületet. Norma szerint minden tantárgyból legalább kétféle, az ukrán minisztérium által jóváhagyott tankönyvet kell biztosítani (mennyiségileg öt hallgatóra egy példányt). Módszertani szempontból minden évfolyam mindegyik tantárgyára ki kell dolgozni a tanmenetet, az előadásokat, azaz a főiskolai jegyzetet, a diákok önálló munkáját segítő módszertani csomagokat, útmutatókat, a terep- és szakmai gyakorlatok rendszerének leírását, követelményrendszerét, a számonkérés rendszerét. Minden tárgyhoz előre el kell készíteni a modulzáró dolgozatok kérdéseit, azaz a tantárgyi adatbankot. Ami az oktatás minőségének biztosítását jelentő személyi feltételeket illeti, nagyon szigorúak a szabályok. Az előadásokat minden tárgyból csak fokozattal rendelkező főállású tanár tarthatja. Főállásúnak az számít, akinek a munkakönyve az intézményben van, amit le szoktak ellenőrizni. Az előadások tíz százalékát akadémiai nagydoktornak kell oktatnia, a szemináriumokat master fokozatúak is vezethetik. Minősített oktatónak az számít, aki ukrainai eljárásban szerzett kandidátusi, nagydoktori fokozattal illetve professzori, docensi rangal rendelkezik. A külföldön szerzett PhD fokozatok statisztikailag nem számítanak minősítettnek mindaddig, míg azt Ukrajnában nem honosítják. A honosítás során meg kell ismételni a fokozatszerzési eljárást, azaz véddel zárul egy kijelölt bizottság előtt, amely tagjai titkos szavazással eldöntik, hogy a dolgozat és a véde alapján az illető megkaphatja-e a PhD fokozata helyett az ukrán kandidátusi fokozatot. Bármilyen az oktatáshoz szükséges bérlemény, labor, tangazdaság stb. (például tornacsarnok) csak abban az esetben számít statisztikailag az alapterületbe, ha hosszú távú, legalább két oktatási ciklusra érvényes közjegyzőnél ellenjegyzett szerződés van a bérlők és a tulajdonos között. Ez azért problematikus, mert egy kiszámíthatatlan politikai-gazdasági helyzetben nem szívesen kötnek ilyen hosszú távú szerződést a tulajdonosok. Normatív módon szabályozzák a kollégiumi helyek számát, a szükséges könyvvállományt, a szakfolyóirat előfizetéseket, a felszereléseket, a laborokat. Kérdés, hogy amennyiben minden intézményben egyforma szigorral számonkérnék az előírásokat, hány intézmény működhetne tovább. Kisebbségi oktatáspolitikai aktorok tartanak attól, hogy a kisebbségi felsőoktatási intézmények aránytalan mértékű hátrányt szenvedhetnek a végrehajtás során (Kárpátalja Ma, é.n.a; é.n.b).

Amennyiben a benyújtott dossziét formailag és a normatívák szerint elfogadhatónak találja az illetékes, kijelölt miniszteri tanácsos, a miniszter rendeletével egy látogató bizottságot küld az intézménybe. A bizottság legalább két főből áll, akik nem ismerhetik egymást. A kiválasztásuk általában úgy történik, hogy egy keleti és egy nyugati régió egyetemének lehetőleg nagydoktori vagy akadémiai tagsággal bíró prominens személye lehet. A látogató bizottság a helyszínen leellenőrzi, hogy az önértékelés reális-e, majd többoldalas jelentésben összefoglalja azt. A személyi állományra vonatkozó adatokat, a módszertani ellátottságot és a technikai felszereltséget minden esetben kontrollálják. Pozitív jegyző-

könyv esetén az Állami Akkreditációs Bizottság illetékes szakbizottsága elé kerülnek a dossziék, majd pozitív döntés után a bizottság is dönt arról, hogy kiadható-e a szakindítási engedély. A szakindítási engedély egy képzési ciklusra szól (BSc esetén 4 évre, MSc esetén 2 évre), amely végén kezdeményezni kell a szak akkreditálását. Az akkreditálási eljárás majdnem megegyezik a licencálásával, de itt a látogatóbizottság felméri a végzősök tudását is. Ez azt jelenti, hogy a helyszínen három kijelölt tárgyból dolgozatot írat, aminek az eredményét összeveti a kollégák által íratott dolgozatok eredményével. Az akkreditáció öt évre szól, majd újra kérelmezni kell.

A szakindítás azzal kezdődik, hogy az intézmény kidolgozza és jóváhagyatja több szinten a képzés koncepcióját, képzési és képesítési, értékelési leírását. Az óratervek alapját az államilag előírt tantárgyi normatívák, az állami szabványok adják, melyben csekély eltérést lehet eszközölni. Néhány tárgyat az intézmény nevezhet meg mint választhatót. 2016-tól az új felsőoktatási törvény értelmében ez változni fog. Csökkentik a kötelező tárgyak számát, és az intézményi kínálatból a diákok választhatnak tárgyakat.

Az előírások szerint több tantárgyi csoportot kell kínálni. 1) Egyrészt általános ismereti tudományos felkészítést biztosító tárgyakat, melyhez bölcsészettudományi, társadalomtudományi, közgazdasági és matematika és természettudományi tárgyak tartoznak. 2) Másrészt szakmai, gyakorlati felkészítést. 3) Harmadrészt pedig az intézmény és a diákok által választható tárgyakat.

Például minden szakon tanulnak filozófiát, pszichológiát, pedagógiát, közgazdasági alapismereteket, szociológiát, politológiát, Ukrajna történetét, ukrán és egyetemes kultúrtörténetet, ukrán nyelvet, ukrán hivatali nyelvet, polgárvédelmet, informatikát, valeológiát, ökológiát.

KÉPZÉSI STRUKTÚRA

Az oktatás a BSc szinten négy éves, nyolc féléves. Ez annak tudható be, hogy a középiskolai képzés 11 évfolyamos, így számos általános ismereti tárgy oktatását a felsőoktatásba helyezték át. Mindez változni fog, amint Ukrajna a 2015-2025-re tervezett stratégia szerint visszatér a 12 évfolyamos középiskolai oktatásra. Annak bevezetése után a BSc képzés az európai normák szerint 6 szemeszteres, azaz 3 évfolyamos lesz. A magisztrátúrának nevezett MSc képzés az új felsőoktatási törvény értelmében 2016-tól igazodik a nemzetközi normákhoz és négy szemeszteres lesz, az eddigi két szemeszter helyett. Megszűnik a két szemeszteres, teljes egyetemi képzésnek számító „Specialist” képzés, ami szakirányú teljes felsőfokú képzésnek számított Ukrajnában. Megmarad viszont az általános iskolára épülő, technikus képzéshez hasonlító, korábban „Molodsij szpecialisznak” („ifjú szakembernek”) nevezett képzés, amit 2016-tól „molodsij BSc” („kis BSc”) képzésnek neveznek. Ennek a sajátossága, hogy a 9 évfolyamos általános iskolára épül és 1,5-3 évvel hosszabb, mint a középiskolai képzés. Kimenatként az érettségi mellé felsőfokú szakképzési oklevelet is kapnak, mely továbbtanulás esetén kreditátvitellel lehetőséget biztosít arra a végzeteknek, hogy a BSc képzés második évfolyamán folytassák tanulmányaikat.

A szemeszter 18 hetes szorgalmi időszakból és vizsgaidőszakból áll. Az új felsőoktatási törvény szerint 2016-tól a szemeszterek 15 hetesek lesznek, csökkentik a tantárgyak számát, több időt hagynak az önálló felkészülésre és a vizsgákra. A tárgyakat kreditrendszerben határozták meg. Egy kreditértékű tárgynak számít a heti két kontaktórában egy

szemeszteren át oktatott tárgy. Az integráció miatt egy tárgy kreditértékét minimum 3 kreditben határozták meg 2016-tól. Rendelet szerint egy szemeszterben egy diák kötelező megterhelése nem állhat több mint nyolc tárgyból. Fakultációként felvehet több tárgyat is az intézményi kínálatból. A szaktárgyi „görgetés” fogalma nem létezik. Azok a diákok, akik nem fejezik be sikeresen a második szemesztert, kiesnek a képzésből, és egy újabb sikeres felvételi eljárás után lehetnek ismét diákok. A harmadik és negyedik évfolyamon a sikertelen vizsgák eredményeként jogviszonyuk megszűnik, de a következő tanévben annak visszaállítását kezdeményezhetik. A jogviszony visszaállításakor abban a szemeszterben folytatja a kérelmező tanulmányait, amelyekben abbahagyta, és csak annak sikeres teljesítése után kerülhet a következőbe.

A képzés szerves része a terepgyakorlatok és szakmai gyakorlatok rendszere. A terepgyakorlat során a szakmához szükséges nem iskolai keretek közötti ismereteket sajátíthatják el a hallgatók. Például földrajzból van természetismereti, gazdasági gyakorlat. Az egyikben a vidék, az ország és a Kárpát-medence természeti sajátosságaival ismerkednek meg egy-egy tíznapos túrán, míg a gazdasági gyakorlat üzem- és gyárlátogatást feltételez. A pedagógiai gyakorlatban előbb iskolákban hospitálnak egy-egy napot, majd az utolsó szemeszterben hathetes gyakorlaton próbatanításon vesznek részt egy kijelölt oktatási intézményben.

A testnevelés óráknak nincs kreditértékük. Heti két óra órarendileg kötelező az 1-4. szemeszterben, míg a másik kettő szakköri foglalkozásokkal teljesíthető, de beírást kell szerezni a teljesítésről. A nyelvi képzések eddig kötelezőek voltak. Ukrán társalgási, hivatali és szaknyelvet hét szemeszterben tanultak, idegen nyelvet 4 szemeszterben. Az új törvény erre nem ír elő kötelező órát, de a diplomát nyelvvizsgálóhoz köti, aminek a rendszerét még nem alakították ki. A második évfolyamtól kezdve a diákok a tanszékek kínálatából választva évfolyamunkát írnak, amit belső tanszéki védésen értékelnek. A hetedik szemeszterben még évfolyamunkájuk van, majd a 8. szemeszter végén komplex államvizsgát tesznek a szaktárgyból és megvédik a diplomamunkájukat. A diplomamunka általában a korábbi évfolyamunkák kutatásaira épül, és egy 40 oldalas munkát jelent. Ebben a félévben kerül sor a hathetes iskolai pedagógiai gyakorlatra.

ÖSSZEGZÉS

A felsőoktatásba kerülés a kárpátaljai anyanyelvű/anyanyelvi oktatás alapproblémája marad. A bolognai folyamatra hivatkozva, az esélyegyenlőség megteremtése érdekében olyan belépési szabályokat alkalmaznak, ami a kisebbségeket igyekszik kizárni a rendszerből. Például azzal, hogy központosított rendszerben, úgynevezett vizsgaközpontokban tett felvételi alapján jelentkezhetnek főiskolára. A felvételi vizsgatárgyakat is a minisztérium határozza meg, az egyetem csupán az eredményeket igazoló tanúsítványokat kapja, és ez alapján állít rangsort. Minden szakra kötelezővé tették az ukrán nyelvet és irodalmat, óvodapedagógiára az a biológia a kötelező, ami az orvosira. Ukrán nyelvből nem a nemzetközi normák szerinti kompetenciákat kérik számon, mint a többi nyelvekből felvételi-kor, hanem az anyanyelvi szintet, annak standard változatát, amit az ukrán anyanyelvűek, és ukrán filológiára felvételizők számára készítettek. Amennyiben a jelentkező nem ér el egy adott évre meghatározott küszöböt ukránból, úgy nem jelentkezhet semmilyen szakra sem. Az ukrán kisebbségek nyelvéből, így a magyar, a román és a szlovák nyelvből nem

szerveznek vizsgát a független vizsgaközpontokban, csupán oroszból, ezért az egyetemek nem hirdethetik meg vizsgatárgyként a felvételikor egyik szak esetében sem. Így a magyar képzést folytató felsőoktatási intézmények nem tudják, hogy beszélnek-e magyarul a magyar programra jelentkezők.

A felsőoktatásba kerülés szempontjából a jelenlegi helyzetet figyelembe véve felértékelődik a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola léte. Az intézmény folyamatos, stabil működéséhez szükséges alaptámogatás megteremtése, működési feltételeinek, ingó- és ingatlan-állományának javítása még mindig a leghatékonyabb felzárkóztatási programnak tekinthető. Egyrészt, mert ide főleg a magyarok jelentkeznek, így a verseny kiegyensúlyozottabb. A felvételi pontszámba beszámított ukrán miatt kisebb a hátrányuk, mert egyelőre nem nagy számban jelentkeznek ukrán iskolában érettségizettek. Az intézmény léte előremozdította az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Karának létrejöttét, amit már a hetvenes években kezdeményeztek, de míg nem volt alternatív képzés, az állam ezt nem tartotta fontosnak. A főiskolán főleg ukrainai akkreditációval rendelkező pedagógusképzés folyik. A finanszírozás alapjában véve megoldott a magyar állam támogatásának köszönhetően. Az intézmény – mely ukrán állami támogatásban nem részesül – nem tud felvállalni minden képzést, amire igény és szükség lenne a magyar közösség szempontjából. Célszerű lenne azokon a szakokon, amelyek államnyelven tanulhatók, és Ukrajnában inkább állami privilégium (jogász, orvos, fogorvos, állatorvos, nemzetközi kapcsolatok stb.) célirányos helyeket elkülöníteni a kárpátaljai magyarok számára, ahová egymásközi versenyztetés alapján kerülhetnének be. Például ukrainai ösztöndíjak biztosításával lehetne ezt segíteni a magyarság számára nagy fontossággal bíró hiányszakokon. Az esélyegyenlőség biztosítása és a felzárkóztatási program része lehetne a magyar nyelvű vagy részben magyar nyelvű felsőoktatási képzési kínálat bővítése az állami intézményekben, különösen a teljes egyetemi képzés előszobáját jelentő felsőfokú szakképzés területén. Ebben az esetben a figyelmet arra kell fordítani, hogy elkerüljük az átfedéseket, a túlképzést egy-egy szakon belül, tehát azokon a szakokon célszerű indítani, ahol nincs elismert anyanyelvű képzés. Arra is figyelmet kell fordítani, hogy Ukrajnában adót fizető állampolgárok képzéséről lévén szó, akik vélhetően az ukrán munkaerő-piacon helyezkednek el, a képzéseket ukrán állami finanszírozással indítsák. A magyar állam a szaknyelvi továbbképzéshez, a szakkönyvtárak működtetéséhez, a szakmai gyakorlatok és a részképzések szervezéséhez nyújthatna támogatást. A szakindításnál a piacképes szakok szervezését preferálják.

A 2014-ben elfogadott Ukrajna új felsőoktatási törvénye deklarálja az európai felsőoktatási értékeket, az intézményi autonómiát, tanszabadságot ígér, szerkezeti és tartalmi változásokat ír elő, fontos szempontnak tartja a tanárok és a diákok mobilitását. A törvény – mint a legtöbb eddig Ukrajnában elfogadott törvény – érvényessége az alkalmazáson, végrehajtáson fog múlni. Sikerül-e a törvényhez igazítani az érintett más törvényeket, számos rendeletet? Sikerül-e az érintettek fejében is megvalósítani ezeket a változásokat? Képesek lesznek-e mindezen azok a hivatalnokok, akik még a szovjet rendszerben szocializálódtak, és egy két évtizede rutinszerűen végzik munkájukat.

IRODALOM

- Cserniczkó I.–Orosz I.–Ambrus P.–Kristafori O. (2012): *A magyar nyelvű/nyelvi oktatás stratégiai kérdései Kárpátalján*. 2008. In Orosz Ildikó (Szerk.): *Két évtized távlatából*. Ungvár: PoliPrint. 67–242.
- Diószegi L. (Szerk.) (2014): *Kárpátalja magyar nyelvű oktatásának jelene és jövője*. Oktatási konferencia anyagai. Beregszász, 2013. április 17. Budapest: Teleki László Alapítvány. 115.
- Fedinec Cs. (1996): *A magyar tannyelvű iskolahálózat Kárpátalján*. Anyanyelvű oktatásunk. Szabadka: MTT Könyvtár 1.
- Kovács K. (2013): The Bologna Process in Ukraine. In: Kozma Tamás–Rébay Magdolna–Óhidy Andrea–Szolár Éva (Szerk.): *The Bologna Process in East-Central Europe*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften. 321–354.
- Orosz I. (2005): *A magyar nyelvű oktatás helyzete az ukrán államiság kialakulásának első évtizedében*. Ungvár: PoliPrint.
- Orosz I. (2006a): A KMTF hasznosulásának vizsgálata Kárpátalján. In: *Felsőoktatási támogatások és hasznosulásuk Kárpátalján*. Ungvár–Beregszász: PoliPrint–KMF. 113–156.
- Orosz I. (2006b): A magyarországi támogatások hasznosulásának vizsgálata Kárpátalján a többségi és kisebbségi lakosság körében. In: *Felsőoktatási támogatások és hasznosulásuk Kárpátalján*. Ungvár–Beregszász: PoliPrint–KMF. 297–306.
- Orosz I. (2007): *A függetlenségtől a narancsos forradalomig. A kárpátaljai magyarság helyzete a független Ukrajnában (1991–2005)*. Ungvár–Beregszász: PoliPrint–KMF. 408.
- Szoós K. (1993): Magyar tudományos élet Kárpátalján. *Magyar Tudomány*. 1993/5. 635–638.

DOKUMENTUMOK

- Ukrajna Felsőoktatási Törvénye*. (2014) [Zakon Ukrajini pro viscsu oszvitu (2014), VVR, N 37-38, sz. 2004] <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (Utolsó letöltés: 2015. 06. 30.)
- 2007/607-es számú rendelet: Ukrajna oktatási miniszterének 607. számú 2007. július 13-án kelt rendelete az emeltszintű vizsgaközpontokban az érettségik rendjéről. [Pro provedennyau 2008 roci zovnyisnyoho nezalezsnoho ocinyuvannya navcsalnih doszjahneny vipusznyikiv zahalnooszvitnyih navcsalnih zaklagyiv] www.mon.gov.ua (Utolsó letöltés: 2015. 06. 30.)
- 2007/1171-es számú rendelet: Ukrajna oktatási miniszterének 1171-es számú 2007. december 25-én kelt rendelete a független felvételi rendszerben használatos értékelésről azon végzős diákok számára, aki felsőoktatási intézményben szeretnének továbbtanulni [Pro zovnyisne nezalezsne ocinyuvannya navcsalnih doszjahneny vipucnyikiv navcsalnih zaklagyiv szisztemi zahalnoji szerednyoji oszvitni, jaki vijavili bazsannya vsztupati do viscsih navcsalnih zakladiv u 2008 roci] www.mon.gov.ua. (Utolsó letöltés: 2015. 06. 30.)
- 2008/461-es számú rendelet: Ukrajna Oktatási miniszterének 2008. május 26-án kelt 461. számú rendelete az ukrán nyelv oktatásának javításáról a 2008–2011 időszakra vonatkozólag. [Pro zatverdzsennya halizevoji prohrami polisennya vivcsennya ukrajinszkoji movi u zahalnooszvitnyi navcsalnih zakladah z navcsannjam movami nacionalnih mensun na 2008–2011 roku] www.mon.gov.ua. (Utolsó letöltés: 2015. 06. 30.)

FOLYÓIRATCIKKEK A SZERZŐ MEGJELÖLÉSE NÉLKÜL

- Kárpátalja Ma* (é.n.a): Ellenőrzések a Munkácsi állami Egyetemen. *Kárpátalja.ma*, <http://www.karpatalja.ma/karpatalja/oktatas/17985-ellenorzések-a-munkácsi-állami-egyetemen> (Utolsó letöltés: 2015. 06. 30.)
- Kárpátalja Ma* (é.n.b): Monopolizálnák Kárpátalja felsőoktatását? *Kárpátalja.ma*, <http://www.karpatalja.ma/karpatalja/oktatas/18020-monopolizálnák-karpatalja-felsőoktatását> (Utolsó letöltés: 2015. 06. 30.)